

УДК 332.122

К.В. Безверхий, головний бухгалтер
ТОВ «Паріс-Мережі», м. Київ

ПОРЯДОК СТВОРЕННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ — ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ В УКРАЇНІ

АННОТАЦИЯ. В статье выяснен порядок создания субъектов предпринимательской деятельности — физических лиц-предпринимателей. Выделены особенности их деятельности в сельском хозяйстве Украины.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: субъект предпринимательской деятельности, физическое лицо-предприниматель, предпринимательство, сельское хозяйство.

ABSTRACT. An order of creation of business entities — individual entrepreneurs is clarified in the article. Features of their activities in agriculture of Ukraine are outlined.

KEY WORDS: entrepreneur, individual entrepreneur, entrepreneurship, agriculture.

АНОТАЦІЯ. У статті з'ясовано порядок створення суб'єктів підприємницької діяльності — фізичних осіб-підприємців. Виокремлено особливості їх діяльності у сільському господарстві України.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: суб'єкт підприємницької діяльності, фізична особа-підприємець, підприємництво, сільське господарство.

За умов роздержавлення економіки і переходу до ринкових механізмів господарювання одним із головних способів подолання відлучення громадян України від засобів виробництва та реальної приватної власності є підприємництво. Поступово, особливо-го значення набуває підприємницька діяльність фізичних осіб у сільському господарстві з використанням земель сільськогосподарського призначення як основного засобу виробництва. Відтак, порядок створення і функціонування суб'єктів підприємницької діяльності — фізичних осіб-підприємців у сільському господарстві набуває актуальності.

Порядок створення і функціонування суб'єктів підприємницької діяльності — фізичних осіб-підприємців як предмет дослідження знаходились у полі наукових інтересів багатьох вітчизняних учених, зокрема в працях Т.В. Блащук, Ю.А. Голик, Ю.С. Горяйнова, М.П. Гурковського, О.І. Іванійчук, Я.М. Кибальника, О.О. Коломієць, Л.В. Соловійової, І.В. Труша, А.В. Шурука, Ю.О.

Яремчука та ін. Це цілком зрозуміло, оскільки ФОП відіграють значну роль у цілому в економіці України. Поряд з цим відбулися суттєві зміни в порядку створення і функціонування суб'єктів підприємницької діяльності — фізичних осіб-підприємці (надалі — ФОП).

Отже, метою дослідження є спроба з'ясувати порядок створення і функціонування ФОП в Україні, в тому числі виокремити особливості для ФОП у сільському господарстві.

Розглянемо правовий статус господарювання ФОП України детальніше. Відповідно до ст. 2 ГКУ учасниками відносин у сфері господарювання визнаються фізичні і юридичні особи [1]. Зазначена стаття Закону залишає поза полем зору таку численну групу учасників цивільних відносин, як ФОП, які в сукупності теж охоплюються поняттям «фізичні особи», але в силу свого статусу мають певні відмінності в їх правовому регулюванні. При цьому правовий статус фізичної особи є набагато ширшим, ніж правовий статус ФОП.

У зв'язку із цим виникає питання: яке місце у сфері правовідносин займає ФОП і які норми законодавства треба до нього застосовувати: норми, що регулюють відносини фізичних осіб, чи норми, що регулюють відносини юридичних осіб?

У пошуках відповіді на це питання, насамперед, звертаємо увагу на п.п. 3.8.1 розділу III Класифікації організаційно-правових форм господарювання ДК 002:2004 [2]. У ньому визначено, що підприємцем є фізична особа, що є громадянином України, іноземним громадянином, особою без громадянства, що здійснює підприємницьку діяльність. Тобто підприємцем є фізична особа — громадянин. Разом з тим, кожний громадянин має право на підприємницьку діяльність, що не заборонена законом (ст. 42 Конституції України [3]). Це право закріплене й у ст. 50 ГКУ [1]. Фізична особа здійснює своє право на підприємницьку діяльність за умови її державної реєстрації в порядку, встановленому законом. Тобто громадянин, що бажає реалізувати своє конституційне право на підприємницьку діяльність, після проходження відповідних реєстраційних й інших передбачених законодавством процедур ні за яких умов не втрачає й не змінює свій статус фізичної особи, що він набув з моменту народження, а тільки одержує до нього нову ознаку — «підприємець». Статус ФОП — це юридичний статус, що засвідчує право особистості на заняття підприємницькою діяльністю, а саме: самостійної, ініціативної, систематичної, на власний

ризик господарської діяльності, що здійснюється суб'єктами ведення господарювання підприємцями з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку. При цьому юридичний статус ФОП сам по собі не впливає й жодним чином не обмежує будь-які правочини особи, які випливають із його цивільної право- і дієздатності.

Керуючись ст. 44 ГКУ підприємництво в Україні здійснюється на основі:

— вільного вибору підприємцем видів підприємницької діяльності;

— самостійного формування підприємцем програми діяльності, вибору постачальників і споживачів продукції, що виробляється, залучення матеріально-технічних, фінансових та інших видів ресурсів, використання яких не обмежено законом, встановлення цін на продукцію та послуги відповідно до закону;

— вільного найму підприємцем працівників;

— комерційного розрахунку та власного комерційного ризику;

— вільного розпорядження прибутком, що залишається у підприємця після сплати податків, зборів та інших платежів, передбачених законом;

— самостійного здійснення підприємцем зовнішньоекономічної діяльності, використання підприємцем належної йому частки валютної виручки на свій розсуд [1].

Відповідно до ст. 51 ЦКУ передбачено, що до підприємницької діяльності фізичних осіб застосовуються нормативно-правові акти, які регулюють підприємницьку діяльність юридичних осіб, якщо інше не встановлене законом або не впливає із суті відносин [4]. Правоздатність індивідуального підприємця практично прирівнюється до правоздатності юридичних осіб — комерційних організацій. Згідно ст. 50 ЦКУ він може мати права й обов'язки, необхідні для здійснення будь-яких видів діяльності, незаборонених законом, і щодо яких законом не передбачено обмежень [4].

Відповідно до п. 6 ст. 128 ГКУ громадянин-підприємець зобов'язаний:

— у передбачених законом випадках і порядку одержати ліцензію на здійснення певних видів господарської діяльності;

— повідомляти органи державної реєстрації про зміну його адреси, зазначеної в реєстраційних документах, предмета діяльності, інших суттєвих умов своєї підприємницької діяльності, що підлягають відображенню у реєстраційних документах;

— додержуватися прав і законних інтересів споживачів, забезпечувати належну якість товарів (робіт, послуг), що ним виготовляються, додержуватися правил обов'язкової сертифікації продукції, встановлених законодавством;

— не допускати недобросовісної конкуренції, інших порушень антимонопольно-конкурентного законодавства;

— вести облік результатів своєї підприємницької діяльності відповідно до вимог законодавства;

— своєчасно надавати податковим органам декларацію про майновий стан і доходи (податкову декларацію), інші необхідні відомості для нарахування податків та інших обов'язкових платежів;

— сплачувати податки та інші обов'язкові платежі в порядку і в розмірах, встановлених законом [1].

Отже, ФОП у цивільно-господарських відносинах є різнобічним учасником. Принципи здійснення ним підприємницької діяльності роблять його подібним до юридичних осіб, тоді як у приватних відносинах, незважаючи на будь-які зміни в його статусі, він залишається громадянином — фізичною особою. А тому варто чітко розмежовувати ці різні сфери відносин.

Визначальним для отримання статусу підприємця, у тому числі в сфері сільського господарства, є державна реєстрація відповідної фізичної особи шляхом внесення відповідних записів до Єдиного державного реєстру згідно п. 4.1 ст.4 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців» (далі — Закон № 755) [5].

Відповідно до п. 4.2 ст. 4 Закону № 755 порядок проведення державної реєстрації юридичних осіб та ФОП включає, зокрема:

— перевірку комплектності документів, які подаються державному реєстратору, та повноти відомостей, що вказані в реєстраційній картці;

— перевірку документів, які подаються державному реєстратору, на відсутність підстав для відмови у проведенні державної реєстрації;

— внесення відомостей про юридичну особу або фізичну особу — підприємця до Єдиного державного реєстру;

— оформлення і видачу виписки з Єдиного державного реєстру [5].

За проведення державної реєстрації ФОП справляється реєстраційний збір відповідно до абз. 2 п. 10.1 ст. 10 Закону № 755 у розмірі двох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [5].

Після отримання свідоцтва про державну реєстрацію ФОП має стати на облік в органах державної податкової служби та Пенсійного фонду України для реєстрації платником податків та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування відповідно.

Відповідно до положень Податкового кодексу України ФОП для цілей оподаткування можуть застосовувати загальну систему оподаткування доходу та спрощену [6].

Процедура нарахування і сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування ФОП визначається Законом України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [7] та розробленою на його виконання Інструкцією про порядок нарахування і сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування [8].

У разі потреби, ФОП може виготовити печатку без дозволів МВС [9], а також відкрити в банківській установі для здійснення розрахункових операцій поточний рахунок. За загальним правилом після проходження усіх зазначених процедур ФОП може розпочинати свою господарську діяльність.

У тому ж разі, якщо ФОП буде здійснювати види господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, то така діяльність може здійснюватися лише після отримання у встановленому порядку ліцензії.

Згідно ст. 9 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» до видів сільськогосподарської діяльності ФОП, що підлягають ліцензуванню, належать:

— виробництво пестицидів і агрохімікатів (тільки регуляторів росту рослин);

— торгівля пестицидами та агрохімікатами (тільки регуляторами росту рослин);

— культивування рослин, включених до таблиці I Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затвердженого Кабінетом Міністрів України, розроблення, виробництво, виготовлення, зберігання, перевезення, придбання, реалізація (відпуск), ввезення на територію України, вивезення з території України, використання, знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, включених до зазначеного Переліку;

— ветеринарна практика;

— діяльність, пов'язана з промисловим виловом риби, крім внутрішніх водойм (ставків) господарств;

— проведення робіт із землеустрою, землеоціночних робіт і земельних торгів;

— торгівля племінними (генетичними) ресурсами, проведення генетичної експертизи походження та аномалій тварин [10].

В аграрно-правовій літературі були висловлені думки, що підприємницьку діяльність у сільському господарстві можна вважати окремим, самостійним видом підприємництва, визначальною ознакою якого є використання земельних ділянок сільськогосподарського призначення як основного засобу виробництва. Право на підприємництво у сільському господарстві тісно пов'язано з правом власності чи правом користування землями сільськогосподарського призначення, що, в свою чергу, зумовлює значний вплив природно-кліматичних факторів на підприємницьку діяльність в аграрному секторі економіки [11, с. 79—80].

Викладене додатково підкреслює, що однією з визначальних рис діяльності ФОП у сільському господарстві є використання ними при провадженні господарської діяльності земель сільськогосподарського призначення. Такі землі можуть використовуватися ФОП у сільському господарстві на підставі права власності або ж на підставі їх оренди.

Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що правовий статус ФОП характеризуються наявністю наступних елементів: проходження державної реєстрації як суб'єкта господарювання, облік в органах державної податкової служби та Пенсійного фонду України як платника податків та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування відповідно, виготовлення печатки (за необхідністю), відкриття в банківській установі поточного рахунку (за потребою), отримання ліцензії (у разі провадження ліцензійних видів діяльності), для ФОП у сільському господарстві — використання при провадженні господарської діяльності земель сільськогосподарського призначення. Остання ознака є визначальною, такою що виокремлює приватних підприємців у сільському господарстві від таких суб'єктів господарювання в інших галузях економіки.

Література

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV [Електронний ресурс]. — <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15&p=1325929236848879>.

2. Наказ Державного комітету з питань технічного регулювання та споживчої політики «Про затвердження національних стандартів України, державних класифікаторів України, національних змін до міждержавних стандартів, внесення зміни до наказу Держспоживстандарту України від 31 березня 2004 р. № 59 та скасування нормативних документів» від 28.05.2004 р. № 97 [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1041.8682.9&nobreak=1>.

3. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0&p=1325929236848879>.

4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15&p=1325929236848879>.

5. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців» від 15.05.2003 № 755-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=755-15&p=1322842924709229>.

6. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17&p=1325929236848879>.

7. Наказ МВС України «Про визнання таким, що втратив чинність, наказу МВС від 11.01.99 № 17» № 5 від 11.01.2011 р. IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0158-11&p=1325929236848879>.

8. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 р. № 2464-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2464-17&p=1325929236848879>.

9. Інструкція про порядок нарахування і сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, затверджена постановою ПФУ від 27.09.2010 р. № 21-5 [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0994-10&p=1325949417687676>.

10. Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 01.06.2000 № 1775-III [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1775-14&p=1325929236848879>.

11. Землі сільськогосподарського призначення: права громадян України: Науково-навчальний посібник // За ред. докт. юрид. наук, проф. Н.І. Титової. — Львів: ПАІС, 2005. — 368 с.

Стаття надійшла до редакції 15.01.2012 р.

УДК 65.012.8

А.В. Гнилицька, канд. екон. наук, доц.,
доцент кафедри обліку
підприємницької діяльності,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ОБЛІКОВІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

АННОТАЦИЯ. В статье обоснована необходимость исследований сущности рисков предпринимательской деятельности, которые влияют на состояние экономической безопасности предприятия, с целью отражения информации о них в системе бухгалтерского учета. Определены приоритеты усовершенствования учетных технологий управления рисками, которые обеспечат повышение достоверности финансовой отчетности предприятия и сделают ее более привлекательной для разных групп пользователей.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: экономическая безопасность, учетные технологии, риски предпринимательской деятельности, неопределенность, принципы признания риска.

ABSTRACT. The necessity of researches of essence of risks of entrepreneurial activity, which influence on the state of economic security of enterprise, is grounded in the article, with the purpose of reflection of information about them in the system of accounting. Priorities are certain of improvement of registration technologies of management risks which will provide the increase of authenticity of the financial reporting of enterprise and will do it more attractive for the different groups of users.

KEY WORDS: economic security, accounting technologies, risks of entrepreneurial activity, vagueness, principles of confession of risk.

АНОТАЦІЯ. У статті обґрунтовано необхідність досліджень сутності ризиків підприємницької діяльності, що впливають на стан економічної безпеки підприємства, з метою відображення інформації про них у системі бухгалтерського обліку. Визначено пріоритети удосконалення облікових технологій управління ризиками, що забезпечать підвищення достовірності фінансової звітності підприємства та зроблять її більш привабливою для різних груп користувачів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: економічна безпека, облікові технології, ризики підприємницької діяльності, невизначеність, принципи визнання ризику.